Examen VWO

Voorbereidend
Wetenschappelijk
Onderwijs

20 **02**

Tijdvak 1
Vrijdag 17 mei
9.00 – 12.00 uur

Maatschappijleer (oude stijl en nieuwe stijl)

Vragenboekje

Voor dit examen zijn maximaal 82 punten te behalen; het examen bestaat uit 34 vragen.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.
Bij dit examen hoort een bronnenboekje.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg, berekening of afleiding gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg, berekening of afleiding ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Opgave 1 Agressie in het openbaar vervoer

Gebruik tekst 1 en de figuren 1 en 2 uit het bronnenboekje voor het beantwoorden van de vragen 1 tot en met 6.

Op 6 januari 2000 heeft de directie van NS Reizigers met de vakbonden en de ondernemingsraad overeenstemming bereikt over een pakket maatregelen om agressie rond treinen terug te dringen (zie tekst 1).
Niet lang daarvoor had het NS-personeel het werk neergelegd uit protest tegen diverse geweldsincidenten in treinen of op stations. Diezelfde week nog was bij Harmelen een conducteur neergestoken door een zwartrijder.
Op 7 januari overleed de 17–jarige Daniël van Cotthem na mishandeling op het perron in Vlaardingen.

De discussie over agressie rond treinen vond aanvankelijk vooral plaats tussen de directie van de NS, de ondernemingsraad en de vakbonden.

2p **1** ☐ Geef voor zowel de directie als het personeel aan wat het belang is van een goede aanpak van dit agressieprobleem.

In de criminologie bestaat een aantal theorieën ter verklaring van criminaliteit. Enkele hiervan zouden het pakket maatregelen dat de NS zelf zal nemen theoretisch heel goed kunnen ondersteunen.

3p **2** ☐ Leg uit welke theorie de voorgestelde NS-aanpak van agressie rond treinen onderbouwt.

Stel dat voor de volgende drie delicten telkens de maximumstraf geëist wordt:
- graffiti op en in de treinen;
- neersteken conducteur;
- zwartrijden.

3p **3** ☐ Geef aan voor welke rechtbank of door welke rechter elk van deze delicten wordt behandeld.

Uit de figuren 1 en 2 blijkt dat de meldingen van agressie (in het algemeen of tegen het personeel) behoorlijk zijn toegenomen en nergens zo hoog zijn als in ons land.

4p **4** ☐ Welke onderzoeksmatige opmerkingen kun je maken bij de hoogte van het aantal meldingen van agressie in Nederland in vergelijking met het aantal meldingen in andere landen? Geef er twee.

Bij het overleg tussen NS Reizigers en de vakbonden kwamen ook de bevoegdheden van de spoorwegpolitie (die dezelfde bevoegdheden heeft als gewone politie) aan de orde. Op het moment dat dit overleg plaatsvond, werd een conducteur in een trein neergestoken. Dit riep heftige emoties op. De woordvoerder van de Rotterdamse afdeling van een vakbond van spoorwegpersoneel zei in een eerste reactie „voorstander te zijn van preventief fouilleren." Een uitspraak die hij later weer in moest trekken (*Trouw* van 5 januari 2000).
Binnen de bestaande wetgeving mag de politie niet preventief fouilleren.

2p **5** ☐ Wanneer mag de (spoorweg)politie, juridisch gezien, iemand fouilleren?

Om het vraagstuk van de agressie in het openbaar vervoer te analyseren, kun je gebruikmaken van de benaderingswijzen of invalshoeken van maatschappijleer.

4p **6** ☐ Welke twee benaderingswijzen zijn van toepassing op tekst 1?
Formuleer bij elk van deze benaderingswijzen een analysevraag. Vermeld op welke passage in de tekst die analysevragen betrekking hebben.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Gebruik tekst 2 voor het beantwoorden van de vragen 7 tot en met 11.

Boutellier wijst op de veranderde positie van het strafrecht. Hij ziet het strafrecht als „laatste normatieve bolwerk." Rechtsregels, waaronder het strafrecht, hebben verschillende functies voor het samenleven van mensen.

2p **7** ☐ Op welke functie van rechtsregels legt Boutellier kennelijk de nadruk?

Boutellier betoogt dat de nodige herbezinning op het strafrecht er ook weer niet toe mag leiden dat maatschappelijke instituties buiten de discussie worden gehouden. Zie regels 24 en 25 en regels 68–73.

3p **8** ☐ Op welke maatschappelijke instituties heeft Boutellier het oog?
Geef hiervan drie voorbeelden en leg uit in welke zin deze instituties kennelijk tekortschieten.

Boutellier verwerpt de gedachte van het abolitionisme.

3p **9** ☐ *A* Wat willen aanhangers van het abolitionisme met hun opvattingen bereiken?
B Geef twee citaten uit de tekst waarin naar voren komt dat Boutellier abolitionisme afwijst.

2p **10** ☐ Welke twee functies van straffen zijn onverenigbaar met de gedachte van het abolitionisme?

PvdA en VVD verschillen vaak met elkaar van mening over de wenselijkheid van uitbreiding van repressieve middelen, zoals bijvoorbeeld meer bevoegdheden van de politie.

4p **11** ☐ Welke van deze politieke partijen, PvdA of VVD, is eerder voorstander van uitbreiding van repressieve middelen en welke politieke partij, PvdA of VVD, is hierbij wat terughoudender?
Licht je keuze toe door aan te geven wat kenmerkend is in de visie die deze partijen hebben op de aanpak van criminaliteit.

Opgave 2 Politieke vernieuwing

Maak gebruik van tekst 3 uit het bronnenboekje bij het beantwoorden van de vragen van deze opgave.

F. Rutten opent het artikel met de opmerking dat de kiezers steeds minder belangstelling hebben voor de landelijke politiek. Er kunnen verschillende redenen zijn waarom burgers weinig belangstelling hebben voor de politiek.

2p **12** ☐ Formuleer twee hypothesen waarom burgers niet zoveel belangstelling hebben voor de politiek.

De auteur noemt drie vernieuwingen om het vertrouwen in de politiek te herstellen. Hij pleit voor meer directe democratie door referenda, minder politieke partijen en minder ministeries.

2p **13** ☐ Leg uit welke van de drie voorgestelde vernieuwingen de grootste bijdrage zal leveren aan het vergroten van de representativiteit in de Nederlandse politiek.

F. Rutten komt met de uitspraak: „Politici die referenda categorisch afhouden, getuigen van een tekort aan democratische gezindheid." (regels 53–55).

2p **14** ☐ Getuigt het van een tekort aan democratische gezindheid als je tegen het houden van referenda bent?
Geef een toelichting bij het ‚ja'-antwoord en een toelichting bij het ‚nee'-antwoord.

2p **15** ☐ Bij welke politieke partijen zijn de meeste voorstanders voor het houden van referenda te vinden?
Noem er drie.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

In het functioneren van de overheidsbureaucratie worden regelmatig verschillende knelpunten gesignaleerd. F. Rutten wijst in zijn artikel op een aantal van deze knelpunten.

2p **16** ☐ Welke knelpunten in het functioneren van de overheidsbureaucratie herken je in tekst 3? Geef er twee.

De voorstellen van F. Rutten voor politieke vernieuwingen komen mede voort uit veranderingen in de omgeving van het politieke systeem.

2p **17** ☐ Noem uit de tekst twee omgevingsfactoren die volgens Rutten het realiseren van zijn voorstellen mogelijk maken.

F. Rutten stelt drie vernieuwingen voor. Eén daarvan heeft betrekking op het terugbrengen van het aantal politieke partijen. „Het is voldoende als er twee grote partijen zijn plus een of twee kleine, principiële luizen in de politieke pels." (regels 66–68). Hij geeft echter niet aan op welke wijze hij het aantal politieke partijen wil terugbrengen.

2p **18** ☐ Leg uit waarom het huidige kiesstelsel *niet* zal leiden tot het ontstaan van twee grote politieke partijen.

2p **19** ☐ Leg uit welk kiesstelsel wel kan leiden tot het verkleinen van het aantal politieke partijen in het parlement.

Volgens F. Rutten kan het aantal ministeries worden gehalveerd en ook het aantal ambtenaren sterk worden verminderd. Zie regels 109–120.

3p **20** ☐ Welke grote politieke partij zal zich in grote mate kunnen vinden in het terugbrengen van het aantal departementen en ambtenaren?
Licht je antwoord toe op basis van een uitgangspunt van deze partij.

Opgave 3 Ontwikkelingssamenwerking

In 1998 werd Eveline Herfkens minister voor Ontwikkelingssamenwerking, nadat Jan Pronk die positie jarenlang had bekleed. Herfkens kwam tussen 1998 en 2000 met beleidsvoornemens die gedeeltelijk een verandering betekenden van het beleid van haar voorganger Pronk.

In deze opgave komen de volgende kwesties aan de orde:
- het inperken van het aantal hulpontvangende landen;
- het toelaten van een vijfde medefinancieringsorganisatie, namelijk Foster Parents Plan Nederland;
- het Europees landbouwbeleid en globalisering.

Let op: pas vanaf vraag 25 heb je de teksten 4 tot en met 6 nodig.

In het najaar van 1998 kondigde de minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan het aantal landen dat van Nederland bilaterale hulp ontvangt drastisch te gaan beperken. Tot dan toe ontvingen 118 landen bilaterale hulp. Het kabinet wilde het aantal waarmee intensief wordt samengewerkt, terugbrengen tot ongeveer 20 en met een aantal landen een beperkte relatie aangaan (bron: brochure *Kiezen voor Effect*, ministerie van Buitenlandse Zaken).

Naast humanitaire redenen kent het Nederlandse beleid van ontwikkelingssamenwerking politieke en economische redenen.

2p **21** ☐ Noem een politieke en een economische reden waarom Nederland met veel landen een ontwikkelingsrelatie was aangegaan.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Herfkens heeft 20 arme landen geselecteerd voor het aangaan van een langdurige hulprelatie. Naast een bepaalde graad van armoede heeft Herfkens nog andere criteria gehanteerd voor de keuze van deze 20 arme landen.

4p **22** ☐ *A* Noem twee andere criteria waaraan de landen moeten voldoen, willen ze in aanmerking komen voor een langdurige ontwikkelingsrelatie met Nederland.
B Geef van één criterium aan waarom het een voorwaarde kan zijn voor duurzame armoedebestrijding in die landen.

Veel geld voor ontwikkelingssamenwerking van de overheid wordt verdeeld via particuliere organisaties. De belangrijkste daarvan zijn de zogenoemde medefinancieringsorganisaties (MFO's). Eind 1999 kwam minister Herfkens met het voorstel Foster Parents Plan toe te voegen aan de medefinancieringsorganisaties.
Tot 2000 bestonden er vier medefinancieringsorganisaties: Novib, Icco, Cordaid en Hivos.

1p **23** ☐ Leg uit dat deze organisaties stammen uit het verzuilde Nederland.

Over het belang van MFO's schreef het Tweede-Kamerlid Farah Karimi van GroenLinks in de Volkskrant van 14 januari 2000: „Het betrekken van particulieren bij ontwikkelingssamenwerking is van groot belang voor het draagvlak hier, maar nog belangrijker voor het ontwikkelingsproces in ontwikkelingslanden."

2p **24** ☐ Noem twee kenmerken van de aanpak van MFO's in ontwikkelingslanden.

Zie tekst 4.
Om de betrokkenheid van burgers bij ontwikkelingssamenwerking te stimuleren, maken de MFO's onder andere gebruik van de massamedia. In advertenties en tv-programma's vragen ze aandacht voor de situatie van mensen in de Derde Wereld. De MFO's zijn zich bewust van het feit dat door het geven van informatie over de Derde Wereld een bepaalde beeldvorming kan ontstaan.

3p **25** ☐ *A* Met welke spanningsverhouding worden de MFO's geconfronteerd bij het vervaardigen van hun tv-spotjes of reclamemateriaal?
B Leg uit hoe de Novib in haar advertentie - tekst 4 - met deze spanning is omgegaan.

Zie tekst 5.
In een ingezonden artikel in de Volkskrant breekt Herfkens een lans voor het slechten van handelsbarrières door rijke landen ten gunste van het toelaten van producten uit ontwikkelingslanden. In tekst 5 staat een fragment uit haar artikel.

2p **26** ☐ Met welke zaken heeft de Nederlandse minister voor ontwikkelingsbeleid in haar beleid volgens tekst 5 rekening te houden?

Nederland voldoet volgens Herfkens - als een van de weinige landen - aan de wereldwijde afspraken over de omvang van de hulp (regels 21–24 uit tekst 5).

2p **27** ☐ Wat houdt die afspraak in én binnen welke internationale organisatie is deze afspraak gemaakt?

Volgens Herfkens probeerde Nederland op verschillende manieren de belangen van ontwikkelingslanden te behartigen (zie regels 40–46 uit tekst 5). Eén maatregel staat al in de tekst, namelijk het verschaffen van vrije toegang tot westerse markten aan producten van ontwikkelingslanden.

2p **28** ☐ Geef twee voorbeelden van andere maatregelen die Nederland in internationaal verband kan voorstellen en die rekening houden met de belangen van ontwikkelingslanden.

Zie tekst 6.
De jaarvergaderingen van WTO, het IMF en de Wereldbank gaan de laatste jaren gepaard met felle demonstraties. Ook verschillende ontwikkelingslanden en ontwikkelingsorganisaties hebben kritiek op de werkwijze van deze organisaties.

2p **29** ☐ Van welke ontwikkelingsstrategie gaan IMF, Wereldbank en WTO uit?
Licht je antwoord toe aan de hand van tekst 6.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Er bestond in het verleden en er is nog steeds veel kritiek op het beleid van het IMF en de Wereldbank.

4p **30** ☐ Wat was/is de inhoud van de kritiek op de manier waarop het IMF en de Wereldbank hun taken uitoefenen?
Ga in je antwoord zowel uit van taken van het IMF als van taken van de Wereldbank.

Globalisering kan, naast economische, ook sociaal-culturele effecten hebben op derdewereldlanden.

2p **31** ☐ Noem twee effecten op cultureel gebied in derdewereldlanden die als gevolg van toenemende globalisering kunnen optreden en geef van ieder effect een voorbeeld.

Opgave 4 Europese integratie

In december 2000 vond in de Franse stad Nice de halfjaarlijkse top plaats van de Europese regeringsleiders en staatshoofden. Zo'n vergadering is de traditionele afsluiting van het voorzitterschap van de EU, dat elk half jaar per land wisselt. In de periode juli-december 2000 was het de beurt aan Frankrijk. Het land heeft de afsluitende top moeten voorbereiden en krijgt de kous op de kop als de lidstaten niet tot besluiten komen. Met hangen en wurgen is dat uiteindelijk wel gelukt, maar de heftige discussies legden een grote verdeeldheid tussen de leiders bloot (naar *NRC Handelsblad* van 11 december 2000).

Zeer moeizaam kwamen de EU-landen tot overeenstemming.

1p **32** ☐ Geef een reden waarom de EU-landen vaak moeilijk tot overeenstemming komen.

De EU wil uitbreiden. Uiterlijk in 2003 moet de Unie klaar zijn om zes nieuwe lidstaten toe te laten: Polen, Hongarije, Slovenië, Estland, Tsjechië en Cyprus. De onderhandelingen met deze landen zijn nog niet afgerond, al kan er weinig meer misgaan. Binnen de organisatie van de EU is hervorming nodig om uitbreiding met nieuwe lidstaten mogelijk te maken (naar *NRC Handelsblad* van 11 december 2000).

2p **33** ☐ Welke belangen zijn er gediend bij een uitbreiding van de EU?
Noem er twee.

Eén van de uitgangspunten van het Nederlands EU-beleid is dat het Europees Parlement meer invloed moet krijgen.

2p **34** ☐ *A* Welke term gebruikt men om onder andere de geringe invloed van het Europees Parlement aan te duiden?
B Geef een voorbeeld van een voorstel om het Europees Parlement meer invloed te geven op de besluitvorming in de EU.

Einde

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.